

روایت سیاوش جمادی از یأس تتودور آدورنو از عقلانیت مدرن

بزرگ‌ترین فریب تاریخ

چطور «بت‌وارگی کالا» روح انسان را بلعید؟

فلسفه سیاسی

کروه اندیشه/ تتودور آدورنو در ایران هواداران زیادی دارد. لیست کتاب‌ها و مقالاتی که درباره او منتشر شده شاهدهی بر این ادعاست. این متفکر آلمانی که از اعضای برجسته مکتب فرانکفورت به شمار می‌رود نامش با مفهوم «صنعت فرهنگ» گره خورده است. این نظریه‌پرداز انتقادی، فرهنگ «تولید انبوه» را زیر سؤال می‌برد و آن را منشأ مصرف‌گرایی مدرن می‌خواند. او که تحت تأثیر «ماتریالیسم دیالکتیکی» هگل قرار دارد «فرهنگ توده‌ای» را نقد می‌کند و آن را بخشی از صنعت فرهنگ می‌شمارد که اطاعت‌توده‌ها از منافع بازار را تضمین می‌کند. او در کتاب معروفش با عنوان «اخلاق صغیر» نظریه‌های انتقادی بسیاری را طرح می‌کند چنانکه یکی از متن‌های مهم نظریه انتقادی محسوب می‌شود و مشهور است که آن را در نقد دیدگاه‌های اخلاقی ارسطو نگاشته است. در متن پیش‌رو، سیاوش جمادی،

مترجم و پژوهشگر برجسته فلسفه غرب، به این کتاب اشارات قابل تأملی دارد و از خال آن، دیدگاه‌های فلسفی آدورنو را به بحث می‌گذارد. مکتوب حاضر متن ویرایش و تلخیص شده «ایران» از سخنرانی اوست که در نشست شب‌های بخارا با موضوع «فلسفه تتودور آدورنو» به میزبانی انتشارات ققنوس ارائه شده است. آدورنو با ترکیب نقد مارکسیستی از اقتصاد سیاسی و تحلیل‌های فلسفی، نشان داد که عقلانیت مدرن و شیء وارگی کالاها نه تنها به استثمار انسان‌ها منجر شده، بلکه بنیان‌های اخلاقی و فرهنگی جامعه را نیز تخریب کرده است. او معتقد بود، پروژه روشنگری با وعده «آزادی» و «خردگرایی» به سلطه تکنولوژی و عقلانیت ابزاری منجر شده و انسان را در چرخه مصرف و ازخودبیگانگی گرفتار کرده است. یاس آدورنو از عصر مدرن در کتاب‌های «دیالکتیک منفی» و «دیالکتیک روشنگری»، به خوبی روایت شده و در آنها بر شکست ایده‌آلیسم فلسفی تأکید داشته است. نگاه او به «امر منفی» و مقاومت در برابر نظام‌های سلطه، هنوز هم به‌عنوان چراغی برای نقدهای اجتماعی معاصر کاربرد دارد.

منتقد سرسخت بت‌وارگی کالا

آدورنو از جمله برجسته‌ترین چهره‌های «نظریه انتقادی» و «مکتب فرانکفورت» است. در این مکتب «فرهنگ» و «روان‌شناسی» جایگاه ویژه‌ای دارند و آدورنو از منتقدان سرسخت بت‌وارگی کالا در عصر مدرن به شمار می‌رود. (او اصطلاح بت‌وارگی کالا را از مارکس وام می‌گیرد.) آدورنو معتقد است که در صنعت‌گری قدیم، انسان دخالت حداکثری داشت و میان انسان و کالا و کارکرد آن ارتباط معناداری برقرار بود؛ به این معنا که مثلاً یک «میز» بر اساس کارکردش ارزش‌گذاری می‌شد.

اما در صنعت‌گری مدرن، ارتباط انسان با کالا مخدوش شده است؛ چراکه ارزش مبادله‌ای کالا و نه کارکرد آن، مبنای ارزش‌گذاری می‌شود و یک میز را بر اساس «منطق مبادله» و قیمت پولی آن ارزشیابی می‌کنند به همین دلیل مارکس می‌گوید «منطق مبادله» کارکرد و ارزش واقعی کالا را پنهان می‌کند. بر اساس منطق مبادله، ارزش میز در حد چیزهایی است که ممکن است با آن مبادله شود و این نشان‌دهنده «جذب‌الوهی ثروت در عصر مدرن» است که سرشت بت‌وارگی کالاها باعث آن شده است.

آدورنو در کتاب «دیالکتیک روشنگری» که با همکاری هورکهایمر نوشته شده، استدلال می‌کند که صنعت فرهنگ با استانداردسازی و یکسان‌سازی، خلاقیت هنری را نابود و مصرف‌گرایی را ترویج و اطاعت توده‌ها از نظام سرمایه‌داری را تضمین می‌کند.

عقلانیت و وعده‌های دروغش

فلسوفانی چون نیچه و متفکران مکتب فرانکفورت براین باورند که عقل خودبنیاد روشنگری که به انسان وعده سعادت می‌داد اکنون، به وسیله‌ای برای استثمار بشر مدرن بدل شده است. آدورنو هم که در این حلقه می‌نشیند، معتقد است که باوجود شعارها و تبلیغاتی که برای «عقلانیت» مدرن می‌شود تا آن سرچشمه خوشبختی و سعادت بشر امروزی معرفی کنند اما ما در واقعیت خلاف این را شاهدیم که زندگی بشر امروزی مملو از تعارضات و نابرابری‌ها شده است.

اخلاق صغیر: نقدی بر خیر برین

«اخلاق صغیر» از مهم‌ترین آثار آدورنو است که او در این کتاب بر «زندگی تباه شده انسان» تأمل می‌گذارد و اصول اخلاق کلاسیک بویژه اخلاق ارسطو را به چالش می‌کشد. این اثر که در زمان جنگ جهانی دوم و در بحبوحه ویرانی اروپا نگاشته شده؛ در آن آدورنو «خیر برین» ارسطو را زیرسؤال می‌برد. ارسطو معتقد بود که غایت برین انسان، نیک‌بختی است و خیر برین جز خودش غایت دیگری ندارد اما خود، غایت امور دیگر می‌شود. این دیدگاه ارسطویی، توسط اخلاق صغیر آدورنو به سخره گرفته می‌شود و او همچون نیچه و دیگر منتقدان این دیدگاه می‌گوید از کجا معلوم که در پس وقایع زندگی، یک شر بزرگ نباشد؟ و از کجا معلوم که غایت جهان، خیر باشد؟

انسان مدرن، گمشده در تضاد «سوک-چشن»

در دوره رنسانس و ابتدای عصر مدرن آثار بسیاری داریم که نشان می‌دهد انسان مدرن در یک «سوک-چشن» قرار گرفته که نمایانگر تضادهای انسان مدرن و آگاهی‌های متضاد اوست. آدورنو معتقد است پس از رنسانس و با فرارسیدن عصر روشنگری، انسان توانست با عقل، نقطه انکای جدیدی پیدا کند. در این دوره، انسان تلاش کرد با حاکمیت عقل، صلح و شادگامی را به زندگی انسان وارد کند اما این امید انسان با واقعیت فاصله پیدا کرد. از این رو، در قرن نوزدهم و بیستم، متفکران بسیاری مرجعیت «عقل خودبنیاد روشنگری» را زیر سؤال بردند و در توانایی آن برای ایجاد خوشبختی شک کردند.

برش

گزارش

کامران زارعی کارشناس اقتصادی

مالیات بر اشخاص حقوقی در کنار مالیات بر کالا و خدمات، یکی از مهم‌ترین پایه‌های مالیاتی در ایران است. ارقام عملکرد درآمدهای مالیاتی نشان می‌دهد در سال‌های اخیر، به‌طور متوسط یک سوم درآمدهای مالیاتی کشور، از محل این پایه مالیاتی تأمین شده است. در قانون بودجه سال ۱۴۰۴ سهم این پایه مالیاتی ۳۹ درصد پیش‌بینی شده است. همچنین طبق گزارش سازمان برنامه و بودجه برآورد می‌شود در سال ۱۴۰۴، مبلغ ۸۵۳ هزار میلیارد تومان از درآمدهای دولت به واسطه معافیت‌ها و بخشودگی‌های مالیاتی حاصل نشود که این رقم از کل مالیات مصوب شده برای اشخاص حقوقی در همین سال بیشتر بوده است.

نرخ مالیات قانونی برای اشخاص حقوقی در ایران ۲۵ درصد است که در مقایسه با سایر کشورهای جهان، سطحی متوسط دارد و تقریباً به میانگین کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) نزدیک است. با این حال، سهم مالیات شرکت‌ها از تولید ناخالص داخلی در ایران نسبت به بسیاری از کشورها پایین‌تر بوده و در انتهای نمودارهای مقایسه‌ای قرار دارد.

طبق گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، نرخ مؤثر مالیاتی شرکت‌ها در ایران معادل ۷۰۴ درصد در سال ۱۴۰۰ برآورد می‌شود که بسیار کمتر از نرخ قانونی (۲۵ درصد) می‌باشد که علت اصلی این اختلاف، معافیت‌ها و بخشودگی‌های مالیاتی است. در سال ۱۴۰۰، ۶۷ درصد از کل شرکت‌ها مشمول معافیت یا بخشودگی نشده‌اند و نرخ مؤثر مالیات آنها

معافیت مالیاتی؛ رانت پنهان یا مشوق اقتصادی؟!

دستاوردهای سازمان امور مالیاتی در مقابله با فرار مالیاتی

بین ۲۴ تا ۲۵ درصد بوده است در حالی که ۱۴ درصد از کل شرکت‌های فعال، تقریباً معافیت کامل برخوردار بوده و نرخ مؤثر مالیات آنها بین صفر تا ۱ درصد قرار گرفته است. از میان ۲۰۰ شرکت پرسود در سال ۱۴۰۰، ۶۶ درصد آنها دارای نرخ مؤثر مالیاتی کمتر از ۱۰ درصد بوده‌اند و تنها ۴ درصد مشمول معافیت یا بخشودگی نشده و نرخ مؤثر آنها بین ۲۴ تا ۲۵ درصد قرار دارد که این شرکت‌ها پرسود، ۷۱ درصد از مجموع سود قبل از مالیات تمامی شرکت‌ها در سال ۱۴۰۰ را تشکیل می‌دهند.

بررسی‌های علمی و پژوهش‌های صورت گرفته و همچنین نظرات مسؤولان نشان می‌دهد معافیت‌های مالیاتی در اقتصاد کشور سهم قابل توجهی دارد. این بررسی‌ها نشان می‌دهد بدون احتساب معافیت‌های آستانه (موضوع مفاد ماده ۸۴ قانون مالیات‌های مستقیم) و معافیت‌های موضوع مواد ۱۳۲، ۱۴۱ و ۱۴۲ قانون مالیات‌های مستقیم، ۴۱ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور معاف از مالیات است و بر طبق بررسی‌های غیررسمی نیز ۴۵ تا ۴۸ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور از پرداخت مالیات معاف است.

در قانون ۱۷ نوع معافیت مالیاتی در نظر گرفته شده است که شامل «معافیت مالیات بر حقوق کارگران و کارمندان»، «معافیت هزینه‌های درمان»، «معافیت مالیات جوایز علمی و پژوهشی»، «معافیت اختراع و اکتشاف»، «معافیت سپرده‌های بانکی»، «معافیت جهیزیه و مهریه»، «معافیت فعالیت‌های کشاورزی»، «معافیت حقوق افراد شاغل در مناطق کمتر توسعه یافته»، «معافیت فعالیت‌های آموزشی»، «معافیت فعالیت بخش‌های تعاونی»، «معافیت بخش صادرات»، «معافیت صنایع دستی»، «معافیت فعالیت‌های تولیدی، معدنی و گردشگری»، «معافیت سود حاصل از تأمین مالی پروژه ها»، «معافیت

عبور ترانزیت کالاها»، «معافیت فعالیت اقتصادی در مناطق آزاد تجاری-صنعتی» و «معافیت مالیات فعالیت‌های فرهنگی و هنری» می‌شود. در قانون مالیات‌های مستقیم و سایر قوانین، اشخاص حقوقی مشمول معافیت‌های گسترده‌ای هستند که شامل موارد ذیل می‌شود:

- معافیت فعالیت‌های تولیدی، معدنی، بیمارستانی و گردشگری؛ طبق ماده ۱۳۲ قانون مالیات‌های مستقیم، فعالیت‌های تولیدی، معدنی، بیمارستان‌ها، هتل‌ها و مراکز اقامتی گردشگری از تاریخ شروع بهره‌برداری تا ۵ سال معاف از مالیات هستند. در صورت فعالیت در مناطق کمتر توسعه یافته، این مدت به ۱۰ سال افزایش می‌یابد. همچنین در صورت استقرار شرکت در شهرک‌های صنعتی یا مناطق ویژه اقتصادی، این میزان بین ۵ تا ۳ سال افزایش می‌یابد.
- معافیت ۲۰ ساله شرکت‌های مستقر در مناطق آزاد تجاری؛ طبق ماده ۱۳ قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری و اصلاحات بعدی آن، اشخاص حقوقی که در منطقه آزاد تجاری به انواع فعالیت‌های اقتصادی اشتغال دارند، نسبت به هر نوع فعالیت اقتصادی در منطقه آزاد از تاریخ بهره‌برداری مندرج در مجوز به مدت ۲۰ سال معاف از مالیات خواهند بود.
- معافیت درآمد حاصل از صادرات کالا و خدمات؛ طبق ماده ۱۴۱ قانون مالیات‌های مستقیم، ۱۰۰ درصد درآمد حاصل از صادرات خدمات و کالای غیرنفتی و محصولات بخش کشاورزی و همچنین ۲۰ درصد درآمد حاصل از صادرات مواد خام و کالای واسطه‌ای نیمه خام مشمول مالیات به نرخ صفر می‌گردد.
- کاهش نرخ مالیاتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس و فرابورس؛ طبق ماده ۱۴۳ قانون مالیات‌های مستقیم ۱۰ درصد از مالیات بر درآمد شرکت‌هایی که سهام آنها برای معامله در بورس‌های داخلی یا خارجی پذیرفته شود، تا مدت عضویت، بخشوده

می‌شود. در صورتی که این شرکت‌ها دارای حداقل ۲۵ درصد سهام شناور آزاد باشند، این مقدار به ۲۰ درصد بخشودگی افزایش می‌یابد.

- معافیت سرمایه‌گذاری واحدهای تولیدی، معدنی، بیمارستانی، گردشگری و حمل و نقل متناسب با سرمایه ثبت و پرداخت شده؛ طبق ماده ۱۳۲ قانون مالیات‌های مستقیم، معادل سرمایه‌گذاری انجام شده توسط اشخاص حقوقی غیردولتی در مناطق کمتر توسعه یافته، مالیات سال‌های بعد از دوره محاسبه مالیات تا وقتی که جمع درآمد مشمول مالیات واحد حداکثر دو برابر سرمایه ثبت و پرداخت شده برسد، معاف از مالیات است. در سایر مناطق، این معافیت درخصوص ۵۰ درصد درآمد شرکت در طول سال قابل اعمال بوده است.

برای کاهش کسری بودجه دولت و کاهش وابستگی به نفت، مالیات باید به منبع اصلی تأمین مالی دولت تبدیل شود. به همین دلیل، معافیت‌های مالیاتی باید به‌صورت هدفمند و کارآمد تخصیص یابند تا از هدررفت منابع عمومی جلوگیری شود. در این راستا، معافیت‌های اشخاص حقوقی باید اصلاح شوند؛ به‌گونه‌ای که ضمن حذف موارد غیرضروری و افزایش درآمدهای مالیاتی، مشوق‌های تولید و رشد اقتصادی نیز تقویت شوند.

برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران تأکید ویژه‌ای بر افزایش درآمدهای مالیاتی دارد و هدف آن رساندن سهم مالیات در تأمین هزینه‌های جاری دولت به ۸۰ درصد است. مطابق بند (۴) سیاست‌های کلی این برنامه، نظام مالیاتی باید به گونه‌ای اصلاح شود که در پایان سال برنامه (۱۴۰۷) نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی به ۱۰ درصد برسد و مالیات به اصل تأمین بودجه دولت تبدیل شود.

مراحل پیچیده، اطلاعات خود را مدیریت کنند.

محمد قانع پسند فومنی، معاون فن‌آوری سازمان امور مالیاتی، در این خصوص گفت: سامانه واکنش ذی‌نفع نه‌تنها باعث تسریع رسیدگی به‌اطلاعات مالیاتی خواهد شد، بلکه عدالت مالیاتی را تقویت کرده و اعتماد میان سازمان و مؤدیان را افزایش می‌دهد.

فومنی تصریح کرد: پیش از این، اگر اطلاعات مالیاتی اشتباهی ارسال می‌شد، اثبات آن بر عهده مؤدیان بود، اما اکنون با این سامانه، مؤدیان می‌توانند

تأمل

دکتر غلامرضا ظریفیان

استاد دانشگاه تهران

رابطه پیچیده «توسعه» و «دانش»

در کشورهای پیشرفته

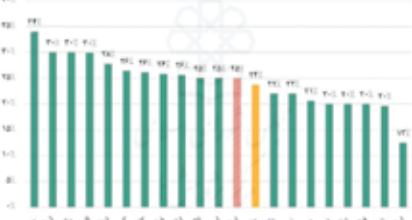
دیالکتیک علم و ثروت

در دنیای امروز «توسعه دانش بنیان» محل تمرکز بسیاری از کشورهاست. کشورهای توسعه‌یافته پی برده‌اند که «دانش» می‌تواند کلید اصلی توسعه و پیشرفت کشورشان و راز بقای آنان باشد. از این رو است که «اقتصاد دانش بنیان» را بر صدر سیاست‌گذاری‌هایشان نشانده‌اند و «آموزش عالی» را حول این مهم سامان داده‌اند.

در ۵۰ سال اخیر نقش «آموزش» در توسعه بسیار مورد توجه قرار گرفته است. با بررسی کشورهای توسعه‌یافته درمی‌یابیم که آنان، توسعه خود را بر ستون‌های «آموزش» استوار کرده‌اند. از همین روست که هرجا «توسعه» با «دانش» پیوند خورده، موتور توسعه توانسته پیشران شود به نحوی که با آموزش، ضایعات توسعه را کم کرده‌اند و به بهره‌وری آن افزوده‌اند. توسعه ملی در صورتی که با دانش پیوند داده شود «نیروی انسانی توانمند» برای آن جامعه تربیت می‌کند و «توسعه پایدار» را برای آن جامعه به ارمغان می‌آورد. بنابراین توسعه آموزش محصور، به توسعه مبتنی بر مزیت نسبی ختم می‌شود و بر این اساس، سیاست‌گذاران خواهند دانست که چه تولیدات و چه خدماتی به نفع کشور خواهد بود.

بنابراین برنامه توسعه‌ای موفق است که مبتنی بر علم باشد «آموزش عالی» یکی از گذرگاه‌های اصلی هر کشوری برای رسیدن به توسعه است. از اواسط قرن بیستم، در هر کشوری که توسعه با دانش پیوند خورد منجر به توسعه پایدار در آن کشور شد. این در حالی است که پیش از این، بین «علم» و «ثروت» دوگانگی وجود داشت بطوری که حتی دوگانه علم و ثروت، موضوع انشای دانش‌آموزان در مدارس بود. اما امروزه این نکته مسجل شده است که این دو با یکدیگر ارتباطی پیوسته و عمیق دارند، اگر توسعه کشوری مبتنی بر علم باشد، توسعه می‌تواند مولد ثروت شود. توسعه دانش بنیان می‌تواند هم توسعه را به ارمغان آورد هم دانش را گسترش دهد. کشورهایی که به سمت توسعه دانش بنیان نرفته‌اند نتوانسته‌اند به تولید ثروت انبوه برسند. بنابراین باید گفت که این دو لازم و ملزوم یکدیگرند و نوعی رابطه دیالکتیکی بین «توسعه» و «دانش» وجود دارد و نمی‌توان بین این دو جدایی انداخت؛ هر کجا ثروت مبتنی بر علم باشد توسعه هم پدیدار می‌شود.

نرخ قانونی مالیات بر اشخاص حقوقی

نسبت مالیات اشخاص حقوقی به تولید ناخالص داخلی

بر اساس بند پ ماده ۲۷ قانون برنامه هفتم پیشرفت، وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است با همکاری سازمان برنامه و بودجه، ظرف شش ماه از اجرای قانون، لوائح لازم برای کاهش یا تنظیم تخفیفات، اعتبار مالیاتی، نرخ صفر، معافیت‌ها و ترجیحات مالیاتی و گمرکی را تدوین و ارائه کند. هدف از این اقدام، کاهش جذابیت فعالیت‌های غیرمولد، ساماندهی معافیت‌های غیرضروری و تقویت مشوق‌های تولید است.

طبق گزارش‌های مرکز پژوهش‌های مجلس، درآمد از دست رفته دولت از محل معافیت‌ها، بخشودگی‌ها، تخفیفات، ترجیحات، اعتبار مالیاتی و نرخ صفر، معادل ۱۰۷ برابر کل مالیات قطعی شرکت‌ها است. با عبارتی، اگر هیچ معافیت یا بخشودگی مالیاتی وجود نداشت، مالیات پرداختی شرکت‌ها به‌طور متوسط ۲۰۷ برابر می‌شد. این نشان می‌دهد که اصلاح نظام معافیت‌های مالیاتی می‌تواند تأثیر چشمگیری بر افزایش درآمدهای پایدار و کاهش کسری بودجه دولت داشته باشد.

بی‌واسطه اطلاعات را تصحیح کنند و روند رسیدگی به مالیات را تسهیل نمایند. در حال حاضر، این سامانه امکان جمع و تفکیک داده‌های بارنامه‌های جاده‌ای دریافتی از سازمان راهداری و حمل‌ونقل جاده‌ای را فراهم کرده و قرار است در آینده سایر اطلاعات مرتبط با ماده ۱۶۹ و ۱۶۹ مکرر نیز به آن افزوده شود.

با این تحول دیجیتال، دیگر نیازی به پیچیدگی‌های اثبات مالیاتی نیست، بلکه عدالت و شفافیت جایگزین آن خواهد شد.